

Bevolkingseconomie

In de veertig jaren na de tweede wereldoorlog heeft er een opmerkelijke verandering plaatsgevonden in de groei en leeftijdsverdeling van de Nederlandse bevolking. Nog staat ons veertigers voor ogen hoe in de jaren vijftig het straatbeeld werd beheerst door kinderen. In de kranten en in de politiek werden onrustbarende getallen (b.v. 20 miljoen) genoemd voor de bevolkingsomvang in het jaar 2000. Ook was er een serieuze emigratiepolitiek om de binnenlandse bevolkingsdruk te verlichten. Hoe anders heeft de situatie zich ontwikkeld.

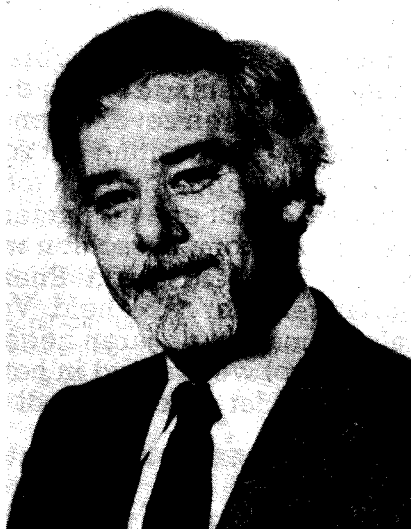
In 1987 zijn er weinig kinderen, leeft minder dan de helft der bevolking in een traditioneel gezinsverband en zijn er veel ouderen. De bevolkingsomvang is bij ca. 15 miljoen blijven steken en tendeert in de komende decaden naar een teruggang. Behalve een primair gevoel van verbazing moet ons deze observatie ook wat leren.

In de eerste plaats leren we hieruit dat zelfs zulke schijnbaar simpele fenomenen als de bevolkingsontwikkeling zich moeilijk laten voorspellen en dat zulk een ontwikkeling veel flexibeler is dan veelal verondersteld. In vroeger tijden werden trendbreuken in de bevolkingsontwikkeling geweten aan oorlog, hongersnood, crisis of klimaatverandering. De algemene gedachte was dat zonder zulke exogene schokken de bevolking met een constant tempo zou groeien. In deze laatste veertig jaren hebben we meegemaakt dat ook zonder exogene schokken de bevolkingsontwikkeling sterk en op onvoorstelbare wijze kan fluctueren.

Natuurlijk zijn er sociaal-culturele factoren, zoals de ontkerkelijking en medische factoren zoals het vrijelijk ter beschikking komen van contraceptiva. Niettemin lijkt daarmee het verhaal niet verteld. Welke factoren zijn aansprakelijk voor deze dramatische veranderingen? Deze vraag is niet alleen van wetenschappelijke betekenis.

De naoorlogse bevolkingsontwikkeling zagen velen als gevaarlijk. Het land zou te vol worden en de natuurlijke hulpbronnen zouden te klein in omvang zijn om zo'n bevolking te voeden. De huidige trend is echter ook gevaarlijk om een tegen-

B.M.S. van Praag

gestelde reden. De omvang van het effectieve arbeidsaanbod wordt te klein in relatie tot het aantal te verzorgen personen om het huidige welstandsniveau te kunnen garanderen voor de toekomst, als vele bejaarden gevoed moeten worden door een relatief klein aantal werkers.

De vraag komt op, welke bevolkingsontwikkeling dan eigenlijk optimaal zou zijn voor ons land en/of wij gebaat zouden zijn bij een constante groei, een nulgroei of zelfs een daling van de bevolking. In de tweede plaats dient aandacht te worden besteed aan de vraag hoe de bevolking zich realiter zal ontwikkelen bij ongewijzigd beleid.

Indien wij tot de conclusie komen dat optimale en te verwachten ontwikkeling divergeren, dan kan de vraag gesteld worden hoe wij de ontwikkeling kunnen beïnvloeden. Die vraag op zich is beladen, omringd door religieuze, culturele en historische taboes. En toch, we komen er niet onder uit ons af te vragen wat de veranderingen veroorzaakt heeft en welke instrumenten van overheids-politiek bestaan of kunnen worden geconstrueerd om de ontwikkeling te beïnvloeden.

Deze middelen liggen vooral in de sfeer van de opvoedingskosten en bij de oudedagsvoorziening. Bij opvoedingskosten denken we ook aan de lasten van schoolgelden en collegegelden, de duur van de leerplicht, de verplichting van ouder-kind-ali-

mentatie en de 'opportunity cost' die de thuisblijvende vrouw voor de huishouding veroorzaakt door niet te gaan werken maar kinderen te verzorgen en haar kans op herintree in het arbeidsproces te reduceren.

Deze variabelen, die van groot belang zijn voor de decisies op micro-niveau van echtparen, zijn cruciaal voor onze bevolkingsontwikkeling en voor de betaalbaarheid van onze welvaartstaat na het jaar 2000. De oudedagsvoorziening was vroeger gewaarborgd door het hebben van kinderen. De moderne socialisering en zekerstelling van onze oudedagsvoorziening via sociale verzekeringen en pensioenen is een mooi goed, maar leidt tot ongewenste macro-economische ontwikkelingen; een belangrijk motief om kinderen te krijgen, dat vroeger gold voor elke boer, winkelier, arbeider en vorst, is ontkracht.

Deze problematiek wordt nu niet alleen door demografen en sociologen maar ook door economen bestudeerd. In Rotterdam vindt zelfs op 18 en 19 september het oprichtingscongres plaats van de European Society for Population Economics. Hierin zijn zowel theoretische als zeer praktisch geïntereerde economen uit Europa, en ook uit de rest van de wereld, hun krachten aan het bundelen om te komen tot een systematische studie van de economische en economisch-politieke aspecten van bevolkingsvraagstukken. Wij hopen dat deze nieuwe wetenschappelijke organisatie onder andere antwoorden zal formuleren op de hierboven aangeduide problematiek.